

Duplum

V. KOROLENKO

MAKARI
UNENAGU

☆
Duplum

MAKARI UNENÄGU

NOORUSMAA JUTUKIRJASTIK NR. 19

V. KOROLENKO

MAKARI
UNENÄGU

JÕULUJUTT

VE NE KEELEST
MART LAARMAN

TALLINNAS 1931
EESTI ÕPETAJATE LIIDU KIRJASTUS

5390

Tall. Eesti Kirj.-üh. trükikoda, Pikk t. 2.

A-7916

L 16057053

Selle une nägi vaene Makar, kes ajas oma vasikaid kaugeile süngeile maile¹⁾, — sama Makar, kelle kaela teatavasti langevad kõik hädad.

Tema kodu — pime Tšalgaani küla — asetses kauges jakuudi taigas²⁾. Makari isad ja vanaisad olid võitnud taigalt lapi külmand maa-kest ja ehkki morn tihnik seisis veel ümberingi vaenulise seinana, nad ei väsind. Mööda puhastatud maad jooksid lattaiad, tõusid hakid ja saod, kasvasid suitsused jurta³⁾. Lõppeks nagu võidulipuna künkalt keset küla kellatorn viskus taeva poole. Tšalgaanist sai suur küla.

Aga kuna Makari isad ja vanaisad sõdisid taigaga, põletasid teda tulega, raiusid rauaga, nad ise metsistusid märkamatuks. Naides jakuudi naise, nad omandasid jakuudi keele ja jakuudi kombes. Suure vene tõu iseloomulikud jooned kulusid ja kadusid.

Kuidas olekski, Makar mäletas ikkagi selgesti, et ta oli põline tšalgaani talumees. Oli sündinud siin, elas siin, kavatses surragi siin. Ta oli üliuhke oma seisusest ja mõnikord sõimas teisi „jakuudi paganaiks“, ehkki, õieti ütelda, ise ei erinend jakuutidest ei harjumusilt ega eluviisilt. Vene keelt ta kõneles vähe ja kaunis halvasti, riietus loomanahkadesse, kandis jalas „torbasse“, toitus karaskist ja

---

¹⁾ vihje vene kõnekäänule „kuhu Makar ei ajand vasikaid“ — s. o. kaugel.

²⁾ taiga — Siberi põlismets.

³⁾ põhja-siberlaste elamu.

pressitud teest, aga pühadel ja muil erakordseil juhtumel sõi nii palju sulatatud võid, kuipalju just parajasti oli laual. Ta ratsutas osavasti härgade seljas ja haiguse korral kutsus šamaani¹⁾, kes määratsedes ja hammaste riginaga viskus tema kallale ja püüdis hirmutada ja ajada välja Makarist haigust.

Ta töötas õudselt, elas kehvasti, kannatas nälga ja külma. Oli's tal muid mõtteid päale alatiste karaski- ja teemurede? Jah, oli.

Kui ta oli joobnud, ta nuttis. „Mihuke ongi meie elu — kõneles ta — issand jumal!“ Pääle selle ta lausus mõnikord, et tahab jätta kõik ja minna „mäele“. Sääl ta ei künnu ega külva, ei raiu ega vea puid, ei jahvata isegi vilja käsikivil. Päästab ainult hinge. Missugune on see mägi, kus ta asetseb — seda ta ei teadnud täpsalt. Teadis vaid, et esiteks mägi on ja teiseks, et ta on kaugel, — nii kaugel, et säält teda ei saa kätte tojoon-ispravnik²⁾... Makse ta ei maksa arusaadavasti ka muidugi.

Kainena ta jättis need mõtted, kuna vist tundis säärase mäe leidmise võimatust; joobnuna oli aga seda vahvam. Ta möönis, et võibolla, ei leia õiget mäge ja satub teisele. „Siis hävin,“ — ta kõneles, aga ikkagi tahtis minna. Kui ta ei viind seda kavatsust täide, siis vist küll seepärast, et tatarlased müüsid talle

---

¹⁾ nõid.

²⁾ tojoon (jakuudi sõna) härra; ispravnik — maakonna politseiülem.

halba viina, milles kõvaduse andmiseks oli leotatud tubakat. Sellest ta langes peagi jõuetusse ja jäi haigeks.

See juhtus jõulu laupäeval, ja Makar teadis, et homme on suur püha. Seepärast teda vaevas soov juua, juua ei olnud aga millegi eest: leivapaluke oli lõpmas. Makar oli juba võlgu kohalikele kaupmeestele ja tatarlastele. Aga homme on suur püha, töötada ei saa, — mis ta siis teeb, kui ei joo end täis? See mõte tegi ta õnnetuks. Milline on tema elu! Isegi talve suurel pühal ta ei saa juua ära pudelit viina!

Õnnelik mõte tuli talle pähe. Ta tõusis ja ajas selga katkise soona¹⁾. Tema naine, turd, soonine, tähelepandavalt tugev ja sama tähelepandavalt inetu naisterahvas, kes tundis kõiki tema vähekavalaid mõtlemisi, arvas praegugi tema plaani.

— Kuhu, kurivaim? Lähed jälle üksi maitsma viina?

— Vaiki! Ostan ühe pudeli. Homme joome koos ära.

Mees laksas teda kavalasti pilgutades õlale nii tugevasti, et ta vaarus. Niisugune on naise süda! Ta teadis, et Makar petab teda tingimata, alistus aga abikaasalikule hellitelule.

---

¹⁾ kasukas.

Ta astus välja, püüdis alassist¹⁾ kinni vana laugu, tõi ta lakkapidi ree juure ja hakkas rakendama ette. Peagi lauk vedas oma peremehe väravast välja. Siin ta seisahtus, ja pöörnud pää tagasi, vaatas küsivalt mõtteisse langend Makarit. Siis Makar tõmbas vasakut ohjajaru ja juhtis hobuse küla sõrva.

Küla viimases ääres seisis väike jurtakene. Sest, nagu muistki jurtadest, tõusis kõrgele-kõrgele kolde suits, kattes valge ja lainetava massina külmad tähed ja heleda kuu. Tuli vilkus rõõmsasti ja heitis valgust läbi tuhmide jääruutude²⁾. Õuel oli vaikne.

Siin elasid võõrad, kaugelt tulnud inimesed. Kuidas nad juhtusid siia, milline halb saatus oli kannud nad kaugesse laande, seda Makar ei teadnud ega huvitundki sest, ta armastas aga ajada nendega asju, kuna nad ei pigistand teda väga ega tingind liiasti.

Astund tuppa, Makar sammus kohe koldele ja sirutas külmand käed tule poole.

— Uuhh! — ütles ta, väljendades seega külmatunnet.

Võõrad mehed olid kodu. Laual põles küünal, ehkki võõrad mehed ei teind mingit tööd. Üks lamas voodis ja lastes suitsurõngaid vaatles mõtlikult suitsu keerutusi ning sidus sellega nähtavasti oma mõtete pikad niidid. Teine istus kolde vastas ja vaatles sama mõtlikult tule jooksu mööda põlevat puud.

---

¹⁾ metsaorg (jakuudi k.), karjamaa.

²⁾ jakuutidel on klaasi asemel jää aknaruuduks.

— Tere! — ütles Makar, et katkestada rõhuv vaikus.

Ta ei teadnud muidugi, milline mure lasus võõraste meeste südamel, misukesed mälestused olid nende päis sel õhtul, millised kujud paistsid neile tule ja suitsu fantastilisis varjundeis. Lisaks tal oli oma mure.

Noor mees, kes istus kolde ääres, tõstis päa ja vaatas Makarit tumedal pilgul, nagu ei tunnekski teda. Raputas siis pääd ja tõusis järsku toolilt.

— Ah, tere, tere, Makar! Vaat' kus tore. Kas jood teed meiega?

Ettepanek meeldis Makarile.

— Teed? — küsis ta. — See on hüva!.. Vaat' sõber, hüva, suurepärane!

Ta hakkas kiiresti rõivastuma lahti. Võtnud kasuka ja mütsi, ta tundis end vabamini. Nähes samovaris süttivat süsi, pöördus noorema mehe poole tunnete valanguga:

— Armastan teid! Tõesti!.. Nii armastan, nii armastan! Ööde kaupa ei maga...

Võõras mees pöördus ja tema näol oli kibe naeratus.

— Ah? Armastad? — ta ütles. — Mis sulle siis on vaja?

Makar läks segi.

— On asja, — ta vastas. — Aga kuidas sa tead? Hüva. Joon enne teed, — siis ütlen.

Kuna teed pakkus pererahvas ise, siis Makar leidis võimalikuks astuda veel edesi.

— Kas ei ole praadi? Armastan seda, — ütles ta.

— Ei.

— Noh, ei tee viga, — ütles Makar rahustavas toonis, — süün teisel korral... Eks? — ta küsis, — teisel korral?

— Hüva.

Nüüd Makar luges vööraid olevat tüki liha temale võlgu ja sääraseid võlad ei läind tal kunagi kaduma.

Tunni pärast ta istus jälle oma rekke. Ta oli saand terve rubla, müünd ette viis koormat puid võrdlemisi soodsail tingimusil. Õige küll, ta vandus jumala nimel, et ei joo ära raha täna, ise kavatses aga seda teha otsekohe. Aga mis sest? Eelseisev mõnu kustutas südamepiinad. Ta ei mõtelnud sestki, et joobnuna ta saab kurja nahatäie petetud truult naiselt.

— Kuhu nüüd, Makar? — hüüatas naerdes võõras mees, nähes, et Makari hobune, see asemel et sõita otse, pöördus vasakule, tatarlaste poole.

— Tpr-r!.. Tpr-r!.. Näe, mihuke neetud hobune... kuhu sõidab! — õigustus Makar, ise tõmmates kõvasti vasemat ohjajaru ja ergutades salakesi lauku paremaga.

Tark hobune raputas etteheitvalt saba ja traavis vaikselt soovitud suunas. Peagi jalaste rigin vaikis tatari-väravate ees.

Tatari-väravais seisis seotuna mitu hobust kõrgete jakuudi sadulatega.

Kitsas toas oli umbne. Kibedat mahorka suitsu oli pilvena, mida koldetõmbus imes aegamööda. Laudade ääres ja pinkidel istus vööraid jakuute; laual asetseis viinapekreid, siin-sääl

oli kaardimängijate rühmi. Näod olid higised ja punased. Mängijate silmad jälgisid metsikult kaarte. Raha võeti välja ja peideti kohe jälle taskuisse. Nurgas õlgedel istus joobnud jakuut ja venitas hõljutudes lõpmatut laulu. Ta laskis kõrist metsikuid, vihaseid hääli, korrutades igal viisil, et homme on suur püha ja täna tema on joobnud.

Makar andis raha ja talle anti pudel. Ta pistis selle põue ja astus teiste märkamata pimedasse nurka. Sääl ta valas tassi tassi järel ja jõi ühe teise pääle. Viin oli kibe ja sisaldas pühade puhul enam kui kolmveerand vett. Seevastu mahorkat aga ei oldud hoitud. Iga kord võttis kinni Makari hinge ja silmis käisid mingid punased rõngad.

Ta joobus peagi. Temagi laskus õlgedele, ja haarand kätega ümber põlvede, pani neile raske pää. Tema kurgust voolas samasuguseid mõttetuid kärisevaid hääli. Ta laulis, et homme on püha ja tema on joond täna ära viis kooramat puid.

Vahepeäl toas muutus üha kitsamaks ja kitsamaks. Tuli sisse uusi jakuudist väisureid, kes sõitnud palvetama ja jooma tatarlaste viina. Peremees nägi, et peagi kõigile ei jatku ruumi. Ta tõusis laua tagant ja heitis pilgu üle koguduse. See pilk tungis pimedasse nurka ja nägi sääl jakuudi ja Makari.

Peremees astus jakuudi juure ja, võtnud ta kraest, viskas majast välja. Siis ta ligines Makarile. Talle kui kohalikule elanikule tatarlane laskis saada osaks suurema au. Lükand ukse pärani, ta andis vaesekesele jalaga taha

sihukese lartsu, et Makar lendas majast välja ja kukkus ninali otse lumihange.

On raske ütelda, kas ta oli solvund säära-sest käitumisest. Ta tundis, et lumi on käi-seis, lumi on näol. Kuidagi ronind hangest, ta vaarus oma laugu juure.

Kuu oli tõusnud juba kõrgele. Vana van-ker hakkas laskma saba alla. Külm kõvenes. Põhjas aeg-ajalt tõusis poolümara musta pilve tagant põhjavalguse nõrgalt mänglevaid tuli-seid tulpi.

Lauk, mõistnud nähtavasti peremehe sei-sukorra, sõitis ettevaatlikult ja targasti koju. Makar istus vaarudes reel ja jatkas laulu. Ta laulis sest, et on joond ära viis koormat puid ja et saab eidelt nahatäie. Tema kõrist tule-vad hääled kärisesid ja oigasid nii kurvasti ja ängistavalt, et võõral mehel, kes parajasti ronis üles jurtale panema kinni koldekorstnat, süda muutus Makari laulust veelgi raskemaks. Lauk jõudis reega välja künkale, kust paistis ümb-rus. Lumi sätendas heledasti kuu säras. Aeg-ajalt kuu valgus nagu sulas, lumi tumenes ja tal peegeldus kohe virvendava põhjavalguse helk. Siis näis, et lumised künkad ja taiga neil nagu oleksid kord liginend, kord jälle kauge-nend. Makarile paistis selgesti otse taiga juu-res Jamalahhi mäe paljas pää, mille taha tai-gasse olid säetud tema püünised igasuguseile metsloomile ja lindudele.

See muutis tema mõtete käigu. Ta hakkas laulma sest, et tema lõksu on langend rebane. Homme ta müüb naha ja eit ei kolgi teda.

Jäises õhus lajahtas esimene kellalöök, kui Makar astus majja. Esimese sõnaga ta teatas eidele, et rebane on sattunud metsas tema lõksu. Ta oli unustanud täiesti, et eit ei olnud joond tema maga koos viina, ning imestus väga, kui viimane rõõmustavast teatest hoolimata andis talle jalaga julma löögi. Kui nüüd Makar varises voodisse, naine jõudis veel vinnata rusikaga talle selga.

Tšalgaani kohal samal ajal kajas sillerdades kaugele-kaugele pidulik pühadekellade kumin...

Ta lamas voodis. Tema pää põles. Sees kõrvetas nagu tuli. Soonis levis viina ja tubakaleeme kange segu. Nägu mööda jooksis sulava lume külmi niresid; samu niresid jooksis mööda selgagi.

Eit pidas teda magavaks. Tema ei maganud aga. Rebane ei läind tal pääst. Ta oli jõudnud veenduda täiesti, et rebane on läind lõksu; ta teadis koguni missugusesse. Ta nägi teda, — nägi, kuidas see raske noti vajutatuna kaevab küüntega lund ja katsub pääseda. Läbi tihniku tungivad kuukiired mänglesid kuldseil karvul. Looma silmad särasid talle vastu.

Ta ei talund seda, tõusis voodist ja läks oma truu laugu juure, et sõita taigasse.

Mis see on? Kas tõesti eide tugevad käed haarasid ta soonakraest ja ta on heidetud jälle voodisse?

Ei, ta on juba küla taga. Jalased kriukuvad ühtlaselt kõval lumel. Tšalgaan jäi taha. Tagant kajab kirikukella pidulik kumin ja tu-

meda horitsondijoone kohal vastu heledat tae-
vast vilgub terveid roodusid jakuudi ratsanike
musti varipilte kõrgeis teravatipulisid küba-
rais. - Jakuudid ruttavad kirikusse.

Vahepääl kuu oli vajund alla, aga üles, otse
seniiti, oli tõusnud kahvatu pilveke, mis löi sä-
rama vahelduvas vosvorhiilguses. Siis ta nagu
lõhkes, vajus laiali, süttis ja temast tõusis
igasse külge mitmevärvilisi tulisambaid, kuna
tume poolümar pilvekene põhjas üha tumenes.
Muutus mustaks, mustemaks taigast, millele li-
gines Makar.

Tee käänles mööda peent ja tihedat varvi-
kut. Paremal tõusis künkaid, vasemal samuti.
Mida kaugemale, seda kõrgemaiks muutusid
puud. Taiga tihenes. Ta seisis sõnatu ja täis
saladust. Lehtkuuskede paljad oksad olid kar-
vastatud hõbehärma. Pälgu kehv valgus tun-
gis läbi latvade, libises mööda taigat, näidates
kord lumivälja, kord hävinend metsahiiglaste
lumme maetud kehi... Hetk — ja kõik uppus
jälle tumedusse, täis vaikust ja saladust.

Makar seisahutus. Terve püüniste süsteemi
algus ulatus siia, peaaegu teeni. Vosvorvalgu-
ses talle paistis selgesti madal puuaed; ta nägi
koguni esimest löksu: kolm pikka rasket palki
toetatud püst-teibale ja hoitud kaunis keeruli-
sest kangedesüsteemist jöhvnöõridega.

Tõsi küll, need olid võõrad püünised; aga
rebane võis ju sattuda võõraissegi. Makar as-
tus kiiresti reelt, jättis targa laugu teele ja
kuulatas teravasti.

Taigas ei häältkki. Ainult kaugest ja nüüd nägematust külast kajas endiselt vägev kumin.

Ei tarvitsend karta. Püüniste peremees, Aljoška Tšalgaanov, Makari naaber ja veri-vaenlane, oli nüüd arvatavasti kirikus. Ühtki jälge ei olnud näha hiljuti sadand lume siledal pinnal.

Ta astus tihnikusse. Ei midagi. Jalgade all rudiseb lumi. Püünised seisavad reas sõnatus ootuses nagu suurtükid avatud torudega.

Ta käis edesi ja tagasi. Asjatult. Ta suundus jälle teele.

Aga, tsss!.. Kerge kahin... Taigas vilksahtas punakas karv, seekord valgustatud kohas, nii ligidal. Makar nägi selgesti rebase teravaid kõrvu, tema kahar saba lippus ühelt poolt teisele nagu meelitades Makarit tihnikusse. Ta kadus tüvede vahele Makari püüniste suunas ja peagi kajas tume, aga tugev mürts. See kõmahtus esmalt järsku, umbselt, siis nagu hõljus edesi taiga katuse all ja hääbus tasa kaugesse orgu.

Makari süda hakkas peksma. See oli lõsupalk, mis langes.

Ta viskus pugedes läbi tihniku. Külmad oksad peksid tema palgeid, puistsid näkku lund. Ta komistas, hing jäi tal kinni.

Nüüd ta jooksis välja sihile, mille oli raiund kunagi ise. Härmast valged puud seisid kahel pool, all vilkus kitsamaks minev rada; selle lõpus valvas lõksu suur palk... Ligidal...

Aga näe, teel lõksu lähedal vilksas kogu, — vilksas ja kadus. Makar tundis ära Aljoška

Tšalgaanovi: ta nägi selgesti tema jässakat, väheldast kogu, ette paindunut, karukäigulist. Makarile näis, et Aljoška tõmm nägu muutus veel tõmmumaks, suured hambad paljastusid aga veel enam kui muidu.

Makar tundis siirast pahameelt. „Vaata kaabakat!.. Ta käib minu lõkse mööda.“ Tõsi küll, Makar isegi oli praegu vaadand üle Aljoška lõksud, aga siin oli vahe... Vahe oli nimelt ses, et kui ta ise käis mööda võõraid püüniseid, ta tundis hirmu tabamisest; kui aga käisid tema lõkse mööda teised, ta tundis viha ja soovi tabada ise oma õiguste rikkuja.

Ta tormas otse langend lõksu suunas. Sääli oligi rebane. Aljoška suundus oma vaaruval karusammul samuti sinna. Oli vaja jõuda ette.

Siin ongi alla langend lõks. Selle alt punab kinnisattund looma karv. Rebane kaevles küünitega lumes just nii, nagu ta oli nägind enne temale, ja vaatas talle vastu oma teravate ja põlevate silmadega.

— Tõtõmaa¹⁾!.. See on minu! — karjatas Makar Aljoškale.

— Tõtõmaa! — kostis kajana Aljoška hääl.
— Minu!

Nad jooksid mõlemad võidu ühel ajal ja ruttu, hakkasid tõstma palki, vabastades selle alt looma. Kui palk oli tõstetud, rebane tõusis samuti. Ta tegi hüppe, püüas siis, vaatas mõlemaid tšalgaanlasi kuidagi pilkaval pilgul, siis, kõverdand kaela, lakkus korraks palgi põ-

---

¹⁾ ära puutu!

rutatud kohta ja jooksis sõbralikult hända liputades rõõmsasti minema.

Aljoška tahtis tormata talle järele, aga Makar haaras ta tagant soona-siilust.

— Tõtõmaa! — ta hüüdis. — See on minu!
— Ja jooksis ise rebasele järele.

— Tõtõmaa! — kostis jälle kajana Aljoška hääl ja Makar tundis, et see haaras tema omakorda soonast ja oli silmapilkselt Makarist ees.

Makar tigistus. Ta unustas rebase ja tormas järele Aljoškale, kes pistis põgenema.

Nad jooksid üha rutemini. Lehiku oks rebis mütsi Aljoška pääst, sel polnud aga aega seda võtta üles: Makar jõudis vihase kisaga järele. Aljoška oli aga kavalam vaesest Makarist. Ta jäi järsku seisma, pöördus ümber ja kummardus. Makar pörkus kõhuga vastu tema pääd ja lendas kukerpalli lumme. Kukkumise ajal neetud Aljoška napsas Makari pääst mütsi ja kadus taigasse.

Makar tõusis aegamisi. Ta tundis end lõplikult lööduna ja õnnetuna. Enesetunne oli vastik. Rebane oli käes, aga nüüd... Talle näis, et mustund tihnikust see viipas pilkavalt veel kord hända ja kadus siis lõplikult.

Tumenes. Valkjas pilveke paistis vaevalt veel pää kohal. Ta sulas nagu vaikselt ja temast voolas veel kuidagi väsinult ja magusalt surevaid särakiiri.

Makari kuuma keha mööda jooksis suland lume teravate nirede terveid jõgesid. Lund oli käikseis, soona krae vahel, voolas selga möö-

da, nirises torbassidesse. Neetud Aljoška oli viind tema mütsi. Kindad oli kaotand jooksul kuhugi. Asi oli halb. Makar teadis, et pakane ei naljata inimestega, kes lähevad taigasse kin-nasteta ja mütsita.

Ta sammus juba kaua. Oma arvamist mööda ta oleks pidand jõudma ammu juba välja Jamalahhist ja nägema kellatorni, ta ei saand aga ikka veel välja taigast. Nagu nõiutuna tihnik hoidis teda oma kaisutusis. Kaugelt kos-tis ikka veel sama pidulikku kuminat. Maka-rile näis, nagu kõnniks ta selle poole, kumin aga kaugenes, ja sedamööda kuis selle kajad kostsid ikka vaixsemi ja vaixsemi, Makari südamesse asus nüri meeleheide.

Ta väsis. Oli rõhutud. Jalad vaarusid. Tema pekstud kehas undas nüri valu. Hinga-mine jäi rinnus kinni. Käed ja jalad kanges-tusid. Paljast pääd kiskus kokku nagu raud-vitsadega.

„Hukun!“ — vilksatas ikka sagedamini ja sagedamini tema pääs. Ta sammus aga üha.

Taiga vaikis. Ta ainult tõmbus tema taga kokku mingi vaenulise kangekaelsusega ega annud kuski ei läbipaistet ega lootust.

„Hukun!“ — mõlgutas üha Makar.

Ta nõrkes päris. Noored puud peksid nüüd vähimagi tagasihoidlikkuseta otse vastu nägu, irvitades tema abitut seisukorda. Ühes kohas valge pikk-kõrv jooksis välja lagedale, kükitas tagajalule, liigutas pikki mustaotsalisi kõrvu ja hakkas pesema nägu häbematuimate grimasside saatel. Ta andis mõista, et tunneb teda hästi,

Makarit, — teab, et tema ongi just sama Makar, kes säeb taigasse kavalaid masinaid tema, jänese, hävinguks. Aga nüüd ta irvitas teda.

Makari meel kibestus. Taiga läks aga aiva elavamaks, elavamaks aga vaenuliselt. Nüüd kaugeimadki puud sirutasid oksi tema teele, rebisid teda juustest, peksid mööda silmi, näkku. Tetri tuli salajasist peidupaigust ja vahtis teda uudishimuliste ümarate silmadega, nende seas keerles tedrekukki laiali sabadega ja vihaselt harki tiibadega, kõvasti jutustades emaseile temast, Makarist, tema kurjadest tempudest. Lõppeks kaugeis tihnikuis vilgahtus tuhandeid rebaseninu. Nad tõmbasid õhku ja vaatasid pilkavalt muiates Makarit, liigutades teravaid kõrvu. Jänesed rivistusid tema ette tagajalule ja kõmistasid naeru, jutustades Makari õnnetusi.

See oli juba liig.

„Hukun!“ — mõtles Makar ja otsustas teha selle kohe.

Ta heitis lumme.

Külm kõvenes. Paistuse viimsed virved särasid nõrgasti ja liikusid taevas, vaadates Makarit läbi taiga latvade. Kella viimsed hääled kõlasid kaugest Tšalgaanist.

Paistus lõkendas ja kustus. Kumin vaikis.

Ja Makar suri...

Kuidas see juhtus, seda ta ei märgand. Ta teadis, et temast miski pidi minema välja, ja ootas, et nüüd-nüüd läheb... Aga ei läind midagi.

Tema aga tundis, et on juba surnud ja lebas seepärast vaikselt ja liigutamata. Ta lamas kaua, — nii kaua, et see muutus tüütavaks.

Oli täiesti pime, kui Makar tundis, et keegi tõukas teda jalaga. Ta pööris päa ja avas sulatud silmad.

Lehikud seisid nüüd tema kohal alandlikena ja vaikseina, nagu häbenedes oma endisi tempe. Karvased kuused sirutasid oma laiulmega kaetud käppi ja kõikusid tasa-tasa. Õhus liugles sama vaikselt säravaid lumihelbeid.

Heledad hääd tähed vaatasid sinisest taevast läbi tihedate okste ja nagu kõnelesid: „näe, vaene inimene on surnud.“

Makari laiba kohal seisis jalaga tõukav vana papp Ivan. Tema pikk rüüd oli kaetud lumega; lund paistis karvaselt bergessilt¹⁾, õlgadelt, papp Ivani pikast habemest. Kõige kummalisem oli see asjaolu, et too oli sama papp Ivan, kes suri nelja aasta eest.

See oli olnud hää papikene. Ta ei rõhund Makarit kunagi kirikumaksudega, ei nõudnud isegi talituste eest tasu. Makar määras ise ristimiste ja hingepalvete maksu ja nüüd tuli talle häbiga meele, et ta mõnikord oli maksnud vähe, mõnikord ei midagi. Papp Ivan ei haavund; ta vajab üht: igakord oli vaja tuua pudel viina.

---

¹⁾ bergess — müts.

Kui Makaril ei olnud raha, siis papp Ivan saatis ise viina järele ja nad jõid koos. Papp kaanis enda tingimata viimse võimaluseni täis, kakles aga neil korral harva ja vaikselt. Makar viis ta abituna ja kaitsetuna koju papinaise hoole.

Jah, see oli hää papp, aga suri halba surma. Kord, kui kõik olid läind välja ja joobnud papikene lamas voodis, talle tuli soov suitsetada. Ta tõusis ja läks vankudes suure leegitseva kolde juure, et süüdata koldetulest piip. Ta oli aga liig joobnud, komistas ja kukkus tulle. Kui kodused tulid tagasi, papist olid jäänd vaid jalad.

Kõik haletsesid hääd pappi Ivanit; aga kuna temast olid jäänd järele vaid jalad, siis ükski arst maailmas ei suutnud enam arstida teda terveks. Jalad maeti ja papp Ivani asemele määrati uus.

Nüüd see papp seisis täiesti tervena Makari kohal ja tõukas teda jalaga.

— Tõuse, Makarikene, — ta kõneles. — Läheme.

— Kuhu ma lähen? — küsis Makar pa-haselt.

Ta mõtles, et kui ta kord on „kadund“, siis tema kohus on lamada rahulikult ja ei ole vajadust käia jälle taigat mööda, hulkuda teetult. Milleks muidu oli vaja tal kaduda?

— Läheme suure Tojooni¹⁾ juure.

— Milleks mul minna tema juure? — küsis Makar.

---

¹⁾ Tojoon — härra, peremees, ülem.

— Ta mõistab kohut sinu üle, — ütles papp kurva ja veidi lembe häälega.

Makarile meelestus, et pärast surma tõepoolest on vaja ilmuda kuhugi kohtu ette. Seda ta oli kuulnud kunagi kirikus. Tähendab, papp oli õigus. Tuli tõusta.

Ja Makar tõusiski enda ette urisedes, et pärast surmaga ei anta inimesele rahu.

Papp läks ees, Makar järel. Nad läksid ikka otse. Lehikud tõmbusid teed andes alandlikult kõrvale. Minki itta.

Makar märkas imestusega, et papp Ivani taha ei jää jälgi lumme. Vaadand oma alla, ta samuti ei näind jälgi: lumi oli puhas ja sile nagu laudlina.

Ta mõtles, et nüüd on väga mugav käia mööda teiste püüniseid, kuna keegi ei saa seda nüüd teada. Aga papp, taiband nähtavasti tema salajase mõtte, pöördus tema poole ja ütles:

— Kabõssj¹⁾! Sa ei tea, mis saad iga säärase mõtte eest.

— No-noh! — Makar vastas pahaselt. — Mõteldagi ei tohi enam! Miks oled muutund nii rangeks? Vaiki juba!..

Papp raputas pääd ja sammus edesi.

— Kas on kaugele minna? — küsis Makar.

— Kaugele, — vastas papp surutult.

— Aga mis me sööme? — jälle Makar küsis rahutult.

— Oled unustand, — vastas papp pöördudes tema poole, — et oled surnud ega vaja nüüd enam sööki ega jooki.

---

¹⁾ jätta!

See ei meeldind Makariie just väga. Muidugi, see on hää siis, kui midagi ei ole süüa, aga siis oleks vaja küll parem lamada nii, nagu tema lamas kohe pärast surma. Aga käia, käia päälegi kaugele midagi söömata, see ei paistnud tema meelest millegi nägu. Ta hakkas jälle urisema.

— Ära nurise! — ütles papp.

— Hüva! — ta vastas ülekohut kannatavas toonis, ise aga jätkas endamisi kaeblemist ja nurisemist halva korra üle: „Inimene sunnitakse kõndima, süüa ei ole aga vaja! Kus seda on kuulnud enne?“

Ta oli kogu aja papile järgides rahulolematu. Nad olid käind nähtavasti juba kaua. Õige küll, Makar ei näind veel aovalgust, aga maa järgi otsustades talle paistis, et nad kõnnivad juba terve nädala: nii palju nad olid jätnud enda taha orge ja mägesid, jõgesid ja järvi, olid käind läbi nii paljudest metsadest ja lagendikest. Kui Makar vaatas taha, talle näis, et must taiga jookseb ise neist kaugele ja kõrged lumimäed nagu sulasid ööpimedusse ja kadusid kiiresti horitsondi taha.

Nad tõusid nagu üha ülespoole. Tähed muutusid aiva suuremaiks ja heledamaiks. Siis kõrgendiku tagant, millele nad tõusid, hakkas paistma loojund kuu äärekene. Ta nagu kiirustus põgenema, aga Makar papiga jõudis järele. Lõppeks käisid tasast ja kõrget kohta mööda.

Nüüd hakkas valge, — palju valgem kui öö alguses. See tuli muidugi sest, et nad olid tähtedele palju ligemal. Tähed, igaüks õuna

suurune, aiva särasid, ja kuu, nagu suure kuldse aami põhi, paistis päikesena, valgustades lagendikku äärest ääreni.

Legendikul võis näha täiesti selgesti iga üksikut lumekübet. Mööda lagendikku läks palju teid ja nad kõik jooksid kokku ühte kohta idas. Mööda teid sõitis ja kõndis inimesi mitmesuguseis riideis ja iganäolisi.

Äkki Makar, kes oli vaadelnud tähelepanelikult üht ratsanikku, pöördus teelt ja kihutas sellele järele.

— Pea, pea! — karjus papp, aga Makar ei kuulnudki. Ta oli tunnud ära tuttava tatarlase, kes kuue aasta eest varastas tema võigu hobuse ja suri viie aasta eest. Nüüd tatarlane sõitis tema võigu seljas. Hobu aiva kihutas. Tema kapjade alt lendas terveid pilvi lumitolmu, mis sätendas tähtede kiirte mitmevärvilistes helkides. Makar imeteli seda pöörast kihutamist nähes, et kuidas tema, jalamees, sai nii kergesti kätte tatarlase. Muide, nähes Makarit mõne sammu kauguses, tatarlane peatus suurima vastutulelikkusega. Makar kargas talle ägedasti kallale.

— Läheme vallavanema juure! — ta karjus. — See on minu hobune! Parem kõrv on tal lõhki!.. Näe, mihuke säni!.. Sõidab võõra hobusega, peremees käigu aga jalgsi nagu sant!

— Pea! — ütles tatarlane selle pääle. — Ei ole vaja vallavanema manu. Ütled, et sinu hobune?.. Noh, võta ta siis! Neetud elukas! Sõidan temaga viiendat aastat, aga ikka nagu

ei pääseks paigastki veel... Jalamehed lähivad aiva mööda; hää! tatarlasel on häbigi juba.

Ja ta tõstis jala, et astuda sadulast, kui hingeldav papp jõudis sinna ja haaras Makari käest.

— Õnnetu! — hüüdis ta. — Mis sa teed? Kas sa ei näe, et tatarlane tahab petta sind?

— Muidugi, petab! — karjus Makar veheldes kätega. — Hobune oli hää! Päris peremehe hobune... Mulle pakuti tema eest nelikümme rubla... E-ei, vennas! Kui oled rikkund hobuse, siis tapan ta lihaks, sina maksad aga mulle puhtas rahas. Mõtled, et oled tatarlane ja sinu jaoks ei olegi säädust?

Makar ägestus ja karjus meelega, et koguda enda ümber rohkem rahvast, kuna ta oli harjund kartma tatarlasi. Papp katkestas aga tema hoo.

— Tasa, tasa, Makar! Sa unustad ikka, et oled surnud... Milleks sulle hobune? Ja kas sa ei näe, et liigud jalgsi palju rutemini tatarlasest? Kas tahad sõita tervelt tuhat aastat?

Makar taipas nüüd, miks tatarlane oli kohe tahtnud anda talle hobuse.

„Kaval rahvas!“ mõtles ta ja pöördus tatarlase poole.

— Hää küll! Sõida hobusega, aga mina, vennas, annan sinu pääle kaebuse.

Tatarlane lõi vihaselt kübara kuklasse ja rooskas hobust. Hobune pistis jooksmas, lumitükke paiskus kapjade alt, aga kuni Makar pa-

piga ei läind edesi, tatarlane ei nihkund neist sammuvõrdki kaugemale.

Ta sülitas vihaselt ja pöördus Makari poole:

— Kuule, dogor¹⁾, kas sul ei ole lehekest mahorkat? Hirmus suitsunälg on, aga oma tubaka lõpetasin juba nelja aasta eest.

— Koer on sulle sõber, mitte mina! — Makar vastas vihaselt. — Kas sa näed: varastas mult hobuse ja anna tubakatki veel! Hävigu sa kas või sootuks, mulle see ei valmista kurbust.

Ja nende sõnadega Makar asus teele.

— Aga asjata jätsid andmata talle mahorkalehe, — ütles papp Ivan. — Selle eest Tojooon oleks annud kohtus sulle andeks vähemasti sada pattu.

— Miks sa ei ütelnud seda siis varemini? — kähvatas Makar.

— Nüüd on hilja õpetada sind. Seda pidid õppima eluajal oma pappidelt.

Makar vihastus. Pappidest ei paistnud talle mingit kasu: saavad makse, aga ei õpeta sedagi, millal vaja anda tatarlasele leht tubakat, et saada pattude andestust. On's see siis nali: sada pattu... ja ainult ühe lehe eest! See maksab juba midagi!

— Pea, — ütles ta. — Meile jätkub ühest lehest, ülejäänd neli annan kohe tatarlasele. See teeb nelisada pattu.

— Vaata taha, — ütles papp.

---

¹⁾ sõber.

Makar vaatas. Taga laiutus vaid valge kõrvene lagendik. Tatarlane vilksatus sekundiks kaugel punktina. Makarile paistis, nagu näeks ta valget tolmu lendavat tema võigukese jalgade alt, sekundi pärast kadus aga seegi punkt.

— Noh, noh! — ütles Makar. — Küll tatarlane saab läbi tubakatagi. Kas näed: on hukutand hää looma, neetu!

— Ei, — ütles papp, — tema ei ole rikund sinu hobust, hobune on varastatud. Kas sa ei ole kuulnud vanadelt, et varastatud hobusega ei sõida kaugemale?

Makar oli kuulnud vanadelt seda tõepoolest, kuna ta oli näind aga oma eluajal sõitvat tatarlasi varastatud hobustega koguni linnani, siis ta ei uskund arusaadavasti vanarahvast. Nüüd ta veendus, et vanarahvas kõneleb mõnikord õigustki.

Ja ta hakkas jõudma lagendikul mööda paljudest ratsanikest. Nad sõitsid kõik sama ruttu kui esimenegi. Hobused lendasid lindudena, ratanikud olid higised, aga Makar, nagu poleks asigi, jõudis neist aiva mööda ja jättis nad kaugemale taha.

Enamikult need olid tatarlased, aga oli põliseid tšalgaanlasigi. Mõned neist istusid varastatud härgadel ja ajasid neid vitsaga.

Makar vaatas tatarlasi vaenulikult ja urises iga kord, et seda on neile veel vähe. Kui juhtus aga kokku tšalgaanlasega, siis peatus ja ajas hääsüdamlikult nendega juttu: ikkagi olid seltsimehed, ehkki vargad. Mõnikord ta näitas

koguni oma osavõttu seega, et võttis teelt vitsa ja ergutas hoolega härgi ja hobuseid tagant. Aga kui ise tegi paar sammu, siis ratsanikud jäid kaugele maha vaevalt märgatavana täpikestena.

Lagendik näis lõputu. Ühtlugu nad kihutasid mööda ratsanikest ja jalamehist, ümber ringi kõik näis aga sest hoolimata tühjana. Iga kahe teelise vahet näis terveid sadu ja tuhandeidki versti.

Teiste hulgas juhtus Makarile ette tundmatu rauk. Oli nähtavasti tšalgaanlane; see oli näha näost, rõivastusest, isegi käigust, Makarile ei tulnud aga meele, et ta oleks näind teda kunagi enne. Raugal oli üll katkine soona, pääs suur karvane bergess, samuti katkine, jalas suured vanad nahkpüksid ja vasikanahka torbassid. Aga mis kõige halvem — hoolimata vanadusest ta tassis õlul veel vanemat eite, kelle jalad jooksid mööda maad. Rauk hingas vaevaselt, vaarus ja toetus raskesti kepile. Makaril hakkas temast hale. Ta seisatus. Vanamees jäi samuti seisma.

— Kapsee¹⁾! — ütles Makar sõbralikult.

— Ei, — vastas vanamees.

— Mida kuulsid?

— Ei kuulnud midagi.

— Mida nägid?

— Ei näind midagi.

Makar vaikis veidi ja siis leidis võimalikuks pärida vanamehelt tema päritolu ja seda, kust ta tuleb.

---

¹⁾ Kõnele!

Rauk nimetas oma nime. Ammu juba, — ei tea isegi, kui palju aastaid tagasi, — ta jättis Tšalgaani ja läks „mäele“ hinge päästma. Ta ei teind sääl midagi, söi ainult murakaid ja juuri, ei künnud, ei külvand, ei jahvatand käsi-kivil, ei maksnud makse. Kui ta suri, — tuli Tojooni kohtusse. Tojoon küsis, kes ta on ja mis ta teind. Tema jutustas, et läks mäele ja päästis hinge. „Hüva,“ — ütles Tojoon, — aga kus on sinu eit? Mine ja too siia oma eit.“ Ja tema läks tooma eite, eit oli saand aga enne surma kerjuseks, keegi ei toitnud teda, tal ei olnud ei päävarju, ei lehmi, ei leiba. Ta oli nõrkend ja ei suutnud vedada enam jalgugi. Ja nüüd tema ise peab tassima eite kukil Tojooni juure.

Rauk hakkas nutma, eit löi aga teda jalaga nagu härga ja ütles vaikselt, aga vihasel häälel:
— Sõida!

Makaril hakkas veel enam hale vanamehest ja ta rõõmustus südamest, et temal ei olnud õnnestund minna mäele. Tema eit oli suur raske naine ja kanda oleks teda veel raskem. Ja kui naine veel hakkaks tonkima jalaga teda nagu härga, siis oleks vaevand küll Makari teist korda surnuks.

Kaastundest ta võttis eide jalgadest kinni, et aidata sõpra, kuid teind vaevalt paar sammu, pidi kiiresti laskma lahti eide jalad, et need ei jääks talle kätte kinni. Ühe hetkega vanamees koos oma koormaga kadus tema silmist.

Edesisel teel ei juhtund enam kedagi, keda Makar oleks pidand oma erilise tähelepanu

väärseks. Siin oli vargaid, veoloomadena koor-
matud varastatud kraamiga ja samm-sammult
liikuvaid; paksud jakuudi tojoonid rappusid
kõrgeis sadulais nagu tornid, riivates kõrgete
mütsidega pilvi. Siinsamas, kõrval jooksis hü-
peldes vaeseid komnotšiite¹⁾, kõhnu ja ker-
geid nagu jäneseid. Läks morn mõrtsukas met-
sikult pöörlevate silmadega, ise üleni verine.
Asjatult ta viskus puhtasse lumme, et mõsta
endalt veriplekke. Lumi muutus silmapilkselt
ümberringi punaseks nagu keev vaht, veriple-
kid mõrtsukal said aga veel punasemaiks ja
tema pilgust paistis metsik meelegeide ja õu-
dus. Ja vältides teiste ehmund pilke ta sam-
mus aiva.

Aga väikesi laste hingi vilksatas kogu aja
õhus nagu linnukesi. Neid lendas suurte kar-
jadena ja see ei hämmastand Makarit. Halb
toit, muda, kollete tuli ja jurtade tõmbetuul
tapsid neis Tšalgaanis üksi pea sadade kaupa.
Jõudnud mõrtsuka kohale, nad viskusid eh-
mund karjana kaugele kõrvale ja kaua pärast
seda õhust kostis nende väikeste tiibade kiiret
ja rahutat heli.

Makarile ei jäänd märkamata, et võrrel-
duna teistega ta liikus küllaldaselt kiiresti ja
ta ruttas panema seda oma vooruse arvesse.

— Kuule, agabõt²⁾, — ta ütles, — mis
sa mõtled? Olgugi et armastasin elu ajal juua,
olin siiski häid inimesi... Jumal armastab
mind...

---

¹⁾ töömehi.

²⁾ isa.

— Ära uhkusta. On juba ligidal. Varsti näed ise.

Makar ei pannud enne tähelegi, et lagendik hakkas nagu valgenema. Kõigepäält horitsondi tagant hoovas mõningaid heledaid kiiri nagu vägeva orkestri esimesi lööke. Nad jooksid ruttu üle taeva ja kustutasid heledad tähed. Ja tähed hääbusid ning kuu läks looja. Ja lumiväli tumenes.

Siis udupilvi tõusis tema kohale ja asendus ümber lagendiku auvahtidena.

Ja ühes paigas, idas, udud muutusid heledaiks nagu kuldrüüdu rõivastatud sõdurid.

Ja siis udud liigahtasid ja kuldsed sõdurid kummardasid pääd.

Ja nende tagant tuli päike ning asus nende kuldseile harjule ja vaatas üle lagendiku.

Ja lagendik lõi särama üleni ennenähtamatus ning pimestavas valguses.

Ja taas udud tõusid suure viiruna ja rebenesid läänes ja tõusid hõljudes üles.

Ja Makarile näis, et ta kuuleb imelist laulu. See oli nagu sama, ammutuntud laul, millega maa tervitab iga kord päikest. Aga Makar, kes ei olnud pöörnud kunagi veel sellele vajalist tähelepanu, kuulis esimest korda, kui tore on see laul.

Ta seisis ja kuulas, ei tahtnud minna edesi, vaid seista siin igavesti ja kuulata...

Aga papp Ivan tõmbas teda käiksest.

— Läheme sisse, — ta ütles, — oleme päral.

Siis Makar nägi, et nad seisavad suure ukse ees, mis enne oli udude varjus.

Ta ei tahtnud sugugi minna, aga ta kuulas sõna sest hoolimata.

Nad astusid ilusasse suure majja ja alles siia sisseastununa Makar märkas, et väljas oli kange külm. Keset kambrit seisis puhtast hõbedast kolle imekauniste nikerdustega ja ses põlesid kuldhalud, andes ühtlast soojust, mis tungis korraga läbi kogu keha. Selle imelise kolde tuli ei lõikund silmi, ei kõrvetand, vaid soojendas ainult ja Makar tahtis jälle igavesti seista siin ja soojendada. Papp Ivan astus ka kolde juure ja sirutas selle poole oma kohmetund käed.

Kambris oli neli ust, milledest ainult üks viis õue, teistest aga käis kogu aja mingisuguseid noori mehi pikis valgeis särkides. Makar mõtles, et need on arvatavasti siinse Tojoo ni töömehed. Talle paistis, nagu oleks näind neid juba kuski, ei suutnud aga tuletada meele, kus nimelt. Mitte vähe ei hämmastand teda see asjaolu, et igal töömehel tolknes seljal paar suuri valgeid tiibu. Ta mõtles, et vist Tojoo nil on veel teisi töömehi, kuna need arvatavasti ei suuda tungida oma pikkade tiibadega läbi taigatihniku raiuma puid või latte.

Üks töömehist astus ka kolde juure ja pöördund selle poole seljaga, hakkas kõnelema papp Ivaniga:

— Kõnele!

— Ei midagi, — vastas papp.

— Mida kuulsid maailmas?

— Ei kuulnud midagi.

— Mida nägid?

— Ei näind midagi.

Mõlemad vaikisid, siis papp ütles:

— Tõin, näe, ühe.

— Kas tšalgaanlane? — küsis töömees.

— Jah, tšalgaanlane.

— Noh, tähendab, vaja siis sääda valmis suured kaalud.

Ta läks ühest uksest välja tegema korraldusi, Makar küsis aga papilt, milleks vajatakse kaale ja päälegi suuri?

— Näed, — vastas papp veidi piinlikkuses, — kaalud on vajalised seks, et mõõta elu kestes sinu tehtud hääd ja kurja. Kõigil muil inimesil kuri ja hää viivad kaalukaunid tasa-kaalu; ainult tšalgaanlastel on patte nii palju, et nende jaoks Tojooon laskis teha erilised kaalud hiiglasuure patukaunisiga.

Need sõnad nagu kriimustasid Makari südant. Ta hakkas pelgama.

Töömehed tõid sisse ja säädsid üles suured kaalud. Üks kaalukauss oli kuldne ja väikene, teine — puust ja hiiglasuur. Selle viimase all avanes äkki sügav must avaus.

Makar astus ligi ja vaatas kaalud põhjalikult läbi, et ei oleks pettust. Aga pettust ei olnud. Kausid seisis ühtlaselt ja kõikumata.

Muide ta ei saand nende ehitusest täiesti aru ja oleks eelistand vedrukaalu, millel ta oli

õppind pika elu kestes suurepäraselt ostma ja müüma suure kasuga endale.

— Toojoon tuleb, — papp Ivan ütles äkki ja hakkas kiiresti korraldama oma rüüdu.

Keskmine uks avanes ja sisse astus vana vana Tojooon suure hõbedase habemega, mis ulatus allapoole vööd. Ta oli rõivastatud kallesse Makarile tundmatuisse nahkadesse ja riietesse, jalas olid tal sooja plüüsiga äärestatud saapad, milliseid Makar oli näind vanal pühakujul.

Ja esimesel pilgul Tojooonile Makar märkas, et see on sama rauk, keda ta oli näind pildil kirikus. Ainult poega ei olnud temaga. Makar mõtles, et see on läind arvatavasti kuhugi asju ajama. See-eest aga tuvike lendas tuppa ja keerelnud vanamehe pää kohal, istus siis tema põlvile. Ja vana Tojooon silitas käega tuvikest, istudes eriti enda jaoks valmistatud toolil.

Vana Tojoooni nägu oli hää. Kui Makari süda muutus õige raskeks, ta vaatas Tojooonile näkku ja tal hakkas kergem.

Aga süda läks raskeks seepärast, et talle meelest kogu elu viimaste peensusteni, meelest iga oma samm, iga kirvelöök, iga raiutud puu, iga pettus ja joodud viina iga klaas.

Ja tal hakkas häbi ja õudne. Aga vaadand vana Tojoooni näkku, ta sai julgemaks.

Aga julgununa mõtles, et võib olla, saab salata midagi maha.

Vana Tojooon vaatas teda ja küsis, kes ta on ja kust pärit, kuidas nimi ja kui vana.

Kui Makar oli vastand, vana Tojoon küsis:

— Mida tegid oma elus?

— Tead isegi, — vastas Makar. — Sul see peaks olema pandud kirja.

Makar katsus vana Tojooni, tahtes teada, kas tal tõepoolest kõik on kirjas.

— Kõnele ise, — ütles vana Tojoon.

Ja Makar sai julgust.

Ta hakkas loetlema oma töid, ja ehkki mäletas iga kirvelööki ja iga raiutud latti, iga adraga veetud vagu, ta lisas juure terved tuhanded latte, sajad puukoormad, sajad palgid ja sajad külviseemne puudad.

Kui ta oli loetelnud kõik, vana Tojoon pöördus papp Ivani poole:

— Too raamat siia.

Siis Makar nägi, et papp Ivan on Tojooni s u r u k s u u d i k s ¹⁾ ja vihastus väga, et see ei olnud lausund sõbra poolest sest enne.

Papp Ivan tõi suure raamatu, lõi selle lahti ja hakkas lugema.

— Vaata õige, — ütles vana Tojoon, — mitu latti?

Papp Ivan vaatas ja ütles kurbusega:

— Ta*on pannud juure tervelt kolm tuhat.

— Valetab! — karjatas Makar ägedasti.

— Ta vist eksis, sest ta on joomar ja suri halba surma!

— Vaiki! — ütles vana Tojoon. — Kas ta võttis sult kunagi liialt palju ristimise või lau-
latamise eest? Kas ta pigistas kirikumaksu?

---

¹⁾ kirjutajaks.

— Mis sest asjata kõnelda! — vastas Makar.

— Näed nüüd, — ütles Tojoon, — tean isegi, et ta armastas juua...

Ja vana Tojoon vihastus.

— Loe nüüd tema patud raamatust, sest ta on petis ja ma ei usalda teda, — ütles ta papp Ivanile.

Aga töömehed heitsid kuldkaussi Makari latid, tema puud, tema künni, kogu tema töö. Ja kõike oli nii palju, et kuldne kaalukauss laskus sügavasse, puust kauss tõusis aga kõrgele-kõrgele ja seda ei saadud kätega kinni; noored jumala töömehed lendasid oma tiibadega üles ja terve sada kiskus kaussi kõitega alla.

Raske oli tšalgaanlase töö!

Aga papp Ivan hakkas lugema pettusi ja selgus, et pettusi oli kakskümmendiks tuhat üheksasada kolmkümmend kolm; ja papp hakkas lugema Makari joodud viinapudeleid ja selgus nelisada pudelit, — papp luges edesi, Makar nägi aga, et puust kauss vajub kuldsest allapoole ja laskub juba auku ja papi lugedes üha vajub.

Makar mõtles siis endamisi, et tema asi on halb, ja astununa kaalu juure katsus jalaga hoida salaja kinni kaalukaussi. Üks töömehist nägi aga seda ja tõstis kära.

— Mis sääl on? — küsis vana Tojoon.

— Ta tahtis takistada kaalu jalaga, — vastas töömees.

Siis Tojoon pöördus raevutsevalt Makari poole ja ütles:

— Näen, oled pettur, laiskleja ja joomar!.. Sul on võlgu, papile võlgned kirikumaksu ja ispravnik patustab sinu pärast, vandudes sind iga kord halbade sõnadega!..

Ja pöördudes papp Ivani poole vana Tojooon küsis:

— Kes paneb Tšalgaanis hobuseile kõige raskemad koormad ja kihutab neid kõige rängemini taga?

Papp Ivan vastas:

— Kirikuteener. Tema sõidab posti ja veab ispravnikut.

Siis vana Tojooon ütles:

— Antagu see laiskvorst kirikuteenrile hobuseks, las ta veab temaga ispravnikut, kuni ajab surnuks... Aga siis vaatame...

Ja just siis, kui vana Tojooon oli lausund selle sõna, uks avanes ja tuppa tuli vana Tojoooni poeg ja istus tema paremale käele.

Ja poeg ütles:

— Kuulsin sinu otsuse... Olen eland kaua maailmas ja tunnen säälseid asju: raske on vaesel inimesel vedada ispravnikut! Aga... sündigu sinu tahtmine!.. Ainult, vahest ta ütleb veel midagi. Kõnele, barahsan¹⁾!

Siis juhtus midagi kummalist. Makar, sama Makar, kes ei lausund elus kunagi üle kümne sõna korraga, tundis endas äkki sõnaandi. Ta hakkas kõnelema ja imestus isegi. Oli nagu kaks Makarit: üks kõneles, teine kuulas ja imeteli. Ta ei uskud oma kõrvu. Tema

---

¹⁾ vaene, hüljatu.

kõne voolas vabasti ja kirglikult, sõnad kihutasid taga üksteist ja siis asusid pikkadesse ja sirgetesse ridadesse. Ta ei kartnud. Kui jäigi kinni, siis parandas end kohe ja karjus kaks korda kõvemini. Pääsi oli, et tundis end kõnelevat veenvalt.

Vana Tojoon, alguses veidi pahane tema häbematusesest, hakkas pärast kuulama suure huviga, nagu veendununa, et Makar ei olegi säärane loll, nagu näis alguses. Papp Ivan kohkusi alguses ja hakkas kiskuma Makarit sõna hõlmast, Makar ei lasknud aga end eksitada ja jätkas endiselt. Siis papikenegi lakkas kartmast ja naerateli koguni, nähes oma kihelkonna liiget raiuvat tõtt, tõtt, mis meeldis vana Tojoonigi südamele. Koguni noored mehed valgeis hammeis ja suurte tiibadega, kes olid vana Tojooni töömeesteks, tulid oma poolelt ukse juure ja kuulatasid imestusega Makari kõnet, tõugates üksteist küünarnukiga.

Ta algas sest, et ei taha minna kirikumehele hobuseks. Ja ei taha mitte seepärast, et kardaks rasket tööd, vaid seepärast, et see otsus ei ole õige. Ja kuna otsus ei ole õige, siis ta ei alistu sellele, ei liiguta kõrvagi, ei tõsta jalgagi. Tehtagu temaga mis tahetakse! Antagu või kuradile igavesti komnotšiidiks, — ispravnikut vedama ta ei hakka, sest see ei ole õige. Ja ärgu arvatagu, et hobune olla on temale hirmus: kirikumees ajab taga hobust, toidab aga kaertega. Teda on aetud taga kogu elu, kaertega ei ole toidetud aga kunagi.

— Kes sind ajas? — küsis vana Tojoon vihaselt.

Jah, teda aeti terve elu kestes! Ajasid vallavanemad ja võimumed, eesistujad ja ispravnikud pääraha nõudes; ajasid papid kirikumakse nõudes; ajasid pakased ja palavad, vihmad ja põuad ajas külmand maa ta tige taiga!.. Loom sammub edesi ja vaatab maha ega tea kuhu teda aetakse... Tema samuti... Kas tema teadis, mis papp loeb kirikus ja milleks ta saab kirikumaksu? Kas tema teadis, milleks ja kuhu viidi ära tema vanem poeg, kes võeti soldatiks, kus ta suri, kus lebavad nüüd tema vaesed luud?

Kõneldakse, et tema on joond palju viina?

— Mitu pudelit ütlesid?

— Nelisada, — vastas papp Ivan raamatusse vaadates.

Hüva! Aga oli's see viin? Kolm neljandikku oli vett ja ainult üks veerand tõelist viina ja veel tubakaleotis. Järelikult kolmsada pudelit tuleb tõmmata maha.

— Kas ta kõneleb õigust? — küsis vana Tojoon papp Ivanilt ja oli näha, et ta on veel vihane.

— Sula tõtt, — vastas papp ruttu ja Markar jatkas.

Ta olevat lisand juure kolm tuhat latti? Olgu nii! Olgu ta raiund ainult kuusteist tuhat! Ons seda vähe? Ja seejuures kaks tuhat ta raius siis, kui tema esimene naine oli kodus haige... Ja tema süda oli raske ja ta tahtis istuda oma eide juures, aga häda ajas ta tai-

gasse. Ja taigas ta nuttis ja pisarad külmusid ripsmeil ja murest külm tungis südameni... Aga tema raius!

Aga pärast eit suri. Oli vaja ta matta, aga Makaril ei olnud raha. Ja tema asus raiuma puid, et maksta eide maja eest säääl maailmas... Kaupmees nägi seda, et tema on hädas ja andis ainult kümme kopikat... Ja eit lebas üksi kütmata ja külmas toas, aga tema raius jälle ja nuttis. Ta arvab, et need koormad tuleb arvestada viiekordselt või enamgi!

Vanale Tojoonile pisarad tulid silma ja Makar nägi, et kaalukausid liigahtasid, et puukauss tõusis ja kuldne vajus.

Aga Makar jätkas: teil kõik on kirjutatud raamatusse... Otsigu siis — millal tema on saand kellelki lahkust, tervituse, rõõmu? Kus on tema lapsed? Kui nad surid, siis oli temal kibe ja raske, kui kasvasid suureks, siis läksid tema juurest üksi võitlema raske puudusega. Ta jäi vanaks üksi oma teise eidega, ta nägi, kuis tuleb tige ning kodutu vanadus. Nad seisid üksi, nagu seisab stepis üksi paar orbund kuusekest, keda igalt poolt murravad julmad tuuled:

— On's õige? küsis jälle vana Tojoon.

Ja papp ruttas vastama:

— Selge tõde!

Ja siis kaalud liigahtasid jälle... Aga vana Tojoon jäi mõttesse.

— Mis? — küsis ta. — On maailmas mul ju ometi tõelisi õigeid... Nende silmad on puhtad ning näod selged ja rüüd plekkideta...

Nende südamed on pehmed nagu hää põllumaa; nad võtavad vastu hää semne ja annavad tagasi puhta lille ning kaunilõhnalised kasvud, millede hõngus on hää minu palge ees. Aga vaata ennast...

Ja kõik pilgud pöördusid Makarile ja ta häbenes. Ta tundis, et tema silmad on ähmased ning nagu must, juuksed ja habe sassis, riided rebenend. Ja ehkki ammu enne surma tahtis osta saapaid, et ilmuda kohtusse nagu peab ilmuma korralik talupoeg, ta jõi siiski alati raha ära ja seisis nüüd Tojooni ees torbassides nagu viimne jakuut... Ja ta soovis vajuda maa alla.

— Sinu nägu on must, — jatkas vana Tojoon, — silmad ähmased ja riided rebitud. Aga sinu süda on kasvand täis umbrohtu ja kibuvitsu ning koirohtu. Seepärast armastan oma õiglasid ja pööran ära palge sinusuguseilt õnnetuilt...

Makari süda tõmbus kokku. Ta tundis häbi oma olemasolust. Ta pidi juba langetama päa, siis tõstis selle aga äkki ja hakkas kõnelema:

Milliseist õiglasist kõneleb Tojoon? Kui neist, kes elasid ühel ajal Makariga toredais lossides, siis Makar tunneb neid... Nende silmad on selged, kuna nad ei ole valand pisaraid nii palju kui Makar, nende näod on puhtad, olles lõhnaõlidel pestud, aga puhtad rüüd on võõraste käte tehtud.

Makar langetas jälle päa, aga tõstis ta jälle kohe.

Aga muide, kas ei nähta, et temagi on sündind säärasena nagu teised, — selgete, avatud silmadega, milles peegeldusid maa ja taevas, puhta südamega, mis oli valmis avanema kõigele kaunile maailmas? Ja kui tema soovib nüüd peita maa alla oma sünge ja häbiväärse kuju, siis see ei ole tema süü... Aga kelle siis... ei tea seda... Teab aga üht, et tema südames on lõpnud kannatus.

Muidugi, kui Makar oleks näind kuidas tema kõne mõjub vanasse Tojooni, kui ta oleks näind, et iga tema vihane sõna langeb kuldsele kaalukausicale tinapommina, ta oleks siis vaigistand oma südant. Tema ei märgand aga seda kõike, kuna tema süda oli täis pimedat ahasust.

Nüüd ta on vaadand üle terve oma kibeda elu. Kuidas ta suutis kanda siinamaani seda hirmsat koormat? Ta kandis seda seepärast, et ees vilkus tähekesena udust — lootus. Ta elab, järelilikult võib saada, peab saama parema osa... Nüüd ta seisab lõpul ja lootus on kustund...

Siis tema süda muutus pimedaks, ses hakkas möllama viha nagu raju tühjas stepis päratul ööl. Ta unustas kus ta on, kelle palge ees seisab, — unustas kõik pääle viha...

Aga vana Tojoon ütles talle:

— Pea, b a r a h s a n! Sa ei ole maa pääl. Siin leidub sullegi õigus...

Ja Makar värahtus. Tema südamesse langes teadmine, et teda kahjatsetakse ja ta peh-

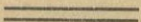
menes; aga kuna tema silmade ees seisis ikka veel tema vilets elu esimesest päevast viimseni, siis talgi hakkas endast talumatult hale... ja ta puhkes nutma...

Ja vana Tojoon nuttis samuti... Ja nuttis vana papikene Ivan ning noored jumala töömehed valasid pisaraid, pühkides neid laiade valgete käistega...

Aga kaalud hõljusid üha ja puust kaalu-kauss tõusis ikka kõrgemale ja kõrgemale!..

. . . . .

1883. a.

Seletavaid märkusi.

„Makari unenäo“ autor Vladimir Galaktionovitš Korolenko sündis 1853. a. ja suri 1921. a. „Makari unenägu“, nagu mitmed muudki Korolenko teosed, kujutab Siberi elu.

Siberisse Korolenko sattus poliitilise sundasunikuna 1881. a. Korolenkot kahtlustati poolehoidus revolutsioonilisele liikumisele ja ta saadeti asumisele esiteks Vjatkasse, pärast Siberisse Jakuudimaale. Korolenko oli asumisel neli aastat. Tulnud tagasi Siberist, Korolenko hakkas avaldama oma töid trükis ja sai peagi üheks tuntuimaks kirjanikuks sel ajal. „Makari unenäo“ Korolenko kirjutas Siberis ja avaldas 1885. a. pärast säält pääsmist. See tema esimene jutt Siberi elust tõmbas endale tähelepanu. Korolenkot tunti enne väljasaatmistki, aga alles „Makari unenägu“ viis tema parimate sõnakunstnike sekka. Ses jutus kirjanik on annud kunstilise kuju muljeile sest tõelisusest, millega ta puutus kokku Siberis. Asumisel ta oli sunnitud elama kaugel kultuuri-keskkohist, võõras paigas, kauges külas Amgas, mille elanikeks päämiselt olid jakuudid, jakuudistund talupojad ja väljasaadetud tatarlased. Elades ühevahe jakuudistund külamehe jurtas, tal avanes võimalus panna tähele selle elutingimusi. Asumiskaaslased märgivad, et Korolenko jälgis hoolega ümbritsevat elu, kirjutas üles jakuutide eluviise, kombeid ja usundi sugemeid.

Jakuudid on türgi-tatari tõugu rahvas Leena kaldail Jakuudimaal. Nad arvatakse sinna tulnud Aasia südamest, Tjan-Šani mägestiku ligidalt. Jakuudid elavad erilisis majus — jurtades, rõivastuvad omapäraseisse riideisse. Nad evivad oma keele, oma muinasjutud, oma kombed ja usundi. Nad usuvad häid ja kurje vaimu looduses. Päämine hää vaim on An-Tojoon,

kes ristiusu tulekul sulas ühte õigeusu jumalaga. Halbu vaimu on kõikjal ja neist tuleb kõik halb — õnnetused ja haigused. Vahemeheks vaimu ja inimese vahel on šamaan (nõid). Kui keegi jääb haigeks, siis kutsutakse šamaan, kes eriliste kommetega ja lausumistega ajab kurja vaimu välja inimesest. Lausumisajal šamaan peksab trummi ja viskleb metsikuis krampides nagu võideldes kurjaga. Hoolimata sest, et jakuudid on enamikult kristlased, ristiusk on põimund läbi kõige kummalisemal viisil endise paganusega.

Jakuutide päätöö on põllupidamine ja karjakasvatamine. Põllutöö on säälseis oludes vägagi raske, — lühike suvi, mägine maa, niisked tuuled, — see kõik ei soodusta põlluharimist, eriti veel jakuutide vananend põlluharimisviiside juures. Karm kliima nõuab suurt musklijõu kulu ja tasub kehvasti tööd.

Vene vailtsus pani jakuudid maksma ränki makse, ei annud aga midagi tasuta. Hariduse levitamise eest ei hoolitsetud ja jakuudid jäid samale madalale arenemisastmele nagu sadu aastaid varemini.

Oma jutus Korolenko joonistab jakuudistund vene elanikkonna elutingimusi. Külma, nälga, ränka tööd, vaimne ja kõlbline nürisus, võimetus mõista valitseva olukorra põhjust — niisugune on jakuudi elu Korolenko jutus. Kellelegi ja ei tea mis eest tuli maksta makse, täita võõraid ja arusaamatuid kirikukombeid, anda millegipärast väeteenistusse oma lapsi. Ühest säärasest jakuudistund talumehest, Makarist, kõneleb Korolenko: „Jah, teda aeti terve elu kestes! Ajasid vallavanemad ja võimumed, eesistujad ja ispravnikud makse nõudes; ajasid papid kirikumakse nõudes, ajasid häda ja nälga... Loom sammub edesi ja vaatab maha ega tea kuhu teda aetakse. Tema samuti... Kas tema teadis, mis papp loeb kirikus ja milleks ta saab kirikumaksu?... Kas tema teadis, milleks ja kuhu viidi ära tema vanem poeg, kes võeti soldatiks, kus ta suri, kus lebasid nüüd tema vaesed luud?“ Makar ei tea, miks see kõik on nõnda, miks elu on kujunenud sääraseks. „Aga kas ei nähta, et temagi on sündind säärasena nagu teised, — selgete, avatud silmadega, milles peegeldusid maa ja taevas, puhta südamega, mis oli valmis avanema kõi-

gele kaunile maailmas? Ja kui tema soovib nüüd peita maa alla oma sünge ja häbiväärse kuju, siis see ei ole tema süü... Aga kelle siis? Ta ei tea seda..."

Korolenko teadis, kelle süü see on. See jutt oli protest kaugel Jakuudimaal kujunend olude vastu. Ja mitte asjata Makar ei saa pattude andestust, tema pettus on kirjaniku silmis õigustatud olukordadega, millistesse asetaskid tema elutingimused.

Siberi pärismaalasist oldi kirjutatud enne Korolenkotki, „Makari unenägu“ seisab aga kõigist kõrgemal selle sooja tundega, millega on joonistatud Makar. Ebahariliku meisterlikkusega autor viib lugeja pikka-mööda fantastilisse maailma. Alguses ta annab täiesti tõelise pildi Makari elust ilma igasuguse fantastikata, kõneleb tema vaesusest, joomakirest, nürisusest. Midagi saladuslikku hakkab ilmema taiga kirjelduses. „Taiga tihenes. Ta seisis sõnatu ja täis saladust. Lehtkuuskede paljad oksad olid karvastatud hõbehärma. Pälgu kehv valgus tungis läbi latvade, libises mööda taigat, näidates kord lumivälja, kord hävinend metsahiiglaste lumme maetud kehi. Hetk — ja kõik uppus jälle tumedusse, täis vaikust ja saladust.“ Edesi jutu fantastiline toon muutub tugevamaks, kui märgitakse „võrlikku valgust“, põhjavalguse kuma, saladuslikku rebast kuldse karvaga ja teravate põlevate silmadega, mis meelitab Makari tihnikusse. Siis ilmub Aljoška. Selle kuju on säärane, et lugeja ei mõista, ons see tõesti elav Aljoška või ainult Makari viirastus. Aljoška kaob äkki. Fantastika muutub tugevamaks. Jänes „irvitab“ Makarit, palavikukujud kasvavad: ilmub jäneseid, tetri, tuhandeid rebaste ninu. Ja pärast sõnu „Makar suri“ maastik on Makari hauataguste rännakute lähtekohaks.

Korolenko on amnud need pildid Makari usuliste kujutelmade toonides. Hauataguses elus Makar kohtab ainult neid, keda võis näha eluajal — samu oma küla elanikke, jakuute, tatarlasi. Tojooi kuju on säärane, nagu seda võis kujutella jakuut kiriku pühapiltide mõjutusel. Tojooi elab „ilusas majas“, milles „puhtast hõbedast“ kolle, ses põlevad kuldhalud, inglid on „Tojooi töömehed“.

Jutustuse tõelisuse mulje saab tugevamaks kohalike jakuudi sõnade tarvitamisega: „soona“, „bergess“, „torbassid“, „dogor“ jne. Samal ajal eriline kaalutud sõnastus annab jutustusele laulvuse ja pidulikkuse. See toon tuleb sagedasest „ja“ tarvitamisest, millega seotakse enam-vähem ühepikkused laused. „Ja tähed hääbusid ning kuu läks looja. Ja lumiväli tumenes. Siis udupilvi tõusis tema kohale ja asendus ümber lagendiku auvahtidena“ jne. Suurimaks pingepunktiks on Makari kõne Tojoooni palge ees. Siin Korolenko kõneleb Makari suu kaudu oma põhimisi mõtteid. Aga sellegi kõne kirjanik annab Makari kõnelemisviisis ja tema keelega. See on jakuudi harjumatu kõne, katkeline ehituselt, seoselt, antud kujudelt. Makar on erutatud, tema kõne koosneb küsivaist ja hüüatavaist lauseist: „Ta olevat lisand juure kolm tuhat latti? Olgu nii! Olgu ta raiund ainult 16 tuhat! Ons seda vähe? Nende sõnade taga tundub aga kirjaniku viha Makarit vaevavate tingimuste vastu, mis võtnud selt inimliku näo, neis tundub poolehoid vaevatule ja hüljatule. See katkeline kõne on täis omapärast rütmi ja ta läheb märgatamatult üle autori jutustuseks: „Kas ei nähta, et temagi on sündind säärasena nagu teised, — selgete, avatud silmadega, milles peegeldusid maa ja taevas, puhta südamega, mis oli valmis avanema kõigele kaunile maailmas? Ja kui tema soovib nüüd peita maa alla oma sünge ja häbiväärse kuju, siis see ei ole tema süü.“

„Makari unenägu“ on kaugelt enam kui lihtis jõulujutt, see on sügav kunstiteos, mis õpetab otsima inimese pimeduse, tooruse ja moraalse pori juuri mitte üksi inimeses, vaid samuti tingimuses, milledes elab inimene.

Esimene tõlge „Makari unenäost“ ilmus eesti keeles 1889. a. „Eesti Üliõpilaste Seltsi Albumi“ esimeses andes, kus Korolenko algupärane tugevasti lühendatud ja sootuks moondatud.

Hind 50 senti

A-7916
0